

determined that the interactive technologies of student training are the most effective for the development of the motivational component.

Peculiarities of using various interactive technologies in the educational process of higher education institutions are described.

It is highlighted that achieving a high level of readiness of future specialists for professional activity is possible if the process of professional training will focus on a generalized model of the system of training future specialists using interactive technologies; to form in them stable motives of professional growth based on active participation in interactions, aspiration to self-education, a reflection of a professional genesis, a statement of results of professional self-development.

It is concluded that interactive technologies clearly reproduce future professional interaction and allow testing one's knowledge in practice in the closest to practical activities, interactive form.

Key words: interactive technologies, professional readiness, readiness formation, motivational component, specialist training.

УДК 37.015.3-056.313:316.362

Валько Тетяна

Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

ORCID ID 0000-0002-2173-3428

DOI 10.24139/2312-5993/2020.09/011-020

ПОГЛЯДИ ПЕДАГОГІВ З ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО СІМ'Ю В ПІДЛІТКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

У статті представлено результати дослідження участі педагогів у процесі формування уявлень про сім'ю в підлітків з інтелектуальними порушеннями. На основі анкетування виявлено характерне превелювання впливу спеціального закладу освіти та педагогів, зокрема, над тим вихованням, що здійснюється батьками в родині. Обґрунтовано наявність труднощів у формуванні повноцінної моделі родини в підлітків з інтелектуальними порушеннями. Виокремлено чинники, що впливають на підвищення якості формування уявлень про сім'ю даної категорії учнів.

***Ключові слова:** педагоги, підлітки, інтелектуальне порушення, уявлення про сім'ю, заклад спеціальної освіти.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток спеціальної освіти в Україні актуалізує проблему готовності педагогічних працівників до формування в учнів соціальної та громадянської компетентностей. Відповідно, одним із основних завдань спеціального закладу освіти є підготовка учнів до самостійного сімейного життя та формування комплексу необхідних для цього уявлень. Вплив батьків зазвичай є домінуювальним, проте підлітки з інтелектуальними порушеннями, зокрема, ті, які навчаються в закладах інтернатного типу, більшу частину свого часу перебувають в оточенні педагогічного персоналу, через що сімейний вплив зводиться до мінімуму. Водночас інтелектуальне порушення заважає учням повноцінно осмислити

глибину родинних взаємостосунків, передумови їх формування й перспективи розвитку.

Аналіз актуальних досліджень. У науково-педагогічній літературі проблему формування уявлень про сімейне життя в дітей досліджували Т. Демидова, В. Петренко, А. Чернова та ін.

Окремі аспекти проблеми підготовки дітей з інтелектуальними порушеннями до самостійного сімейного життя в контексті їх статевого виховання представлені в наукових працях Н. Бастун, О. Денисової, В. Левицького, М. Матвєєвої, С. Миронової, А. Мухіної; морального – В. Воронкової, І. Єременка, Н. Коломинського, О. Хохліної; соціалізації – Н. Галімової, М. Гогіна, О. Мастюкової, Г. Шаумарова та ін.

Психологічні особливості формування уявлень про сім'ю підлітків з інтелектуальними порушеннями представлено в дослідженнях А. Іваненко (Іваненко, 2014, с. 57).

А. Іваненко, Н. Колодинським, О. Мастюковою, С. Мироновою та ін. було наголошено, що основним джерелом підготовки до самостійного сімейного життя учнів з інтелектуальними порушеннями є школа та психолого-педагогічний персонал.

Недостатньо вивченою є участь педагогів у формуванні уявлень про майбутню сім'ю в підлітків з інтелектуальними порушеннями; характер труднощів з якими вони стикаються в роботі, шляхи їх подолання; співвідношення значимості впливу спеціального закладу освіти і батьківського виховання на підготовку учнів до створення власної сім'ї.

Метою статті є аналіз роботи вчителів і вихователів спеціальних закладів освіти щодо формування уявлень про сім'ю в учнів з інтелектуальними порушеннями, вивчення поглядів педагогів щодо визначення готовності підлітків з інтелектуальними порушеннями до самостійного сімейного життя.

Методи дослідження включають аналіз загальної та спеціальної літератури з метою з'ясування стану вивчення досліджуваної проблеми, узагальнення та систематизація теоретичних положень, вивчення особових справ учнів, анкетування педагогічного персоналу спеціальних закладів освіти.

Виклад основного матеріалу. «Уявлення про майбутню сім'ю» розглядається Т. Демидовою, Н. Смирновою, Т. Мішиною як компонент, що включає в себе комплекс уявно відтворених образів, що відображують характерні ознаки майбутнього сімейного життя, а саме: образ майбутнього чоловіка, дружини, дітей; образ майбутнього сімейного життя (його рольова структура, побутова та економічні сфери, особливості спілкування та

взаємодії в родині, стратегії виховання дітей). Т. Демидовою було виділено основні структурні компоненти уявлень про сім'ю, а саме: когнітивний (система знань про сімейне життя і себе як майбутнього сім'янина), емоційно-ціннісний (ставлення до майбутньої сім'ї, батьків і сімейного життя та їх оцінка) і поведінковий (ідентифікаційна поведінка в сім'ї і моделі поведінки в конфліктних ситуаціях у сім'ї) (Демидова, 2003, с. 13).

Г. Шаумаров, С. Миронова, О. Мастюкова вказують, що велика відповідальність у підготовці майбутнього сім'янина покладається саме на заклад, у якому навчається учень із інтелектуальним порушенням (Миронова, 116, с. 30). У практиці спеціальних закладів освіти щодо підготовки учнів до сімейного життя Г. Шаумаров вважає доцільним: урахувати особливості порушення психіки, віковий період та особливості батьківських сімей учнів. Науковець наголошує на тому, що школа має бути першим і основним джерелом статевої просвіти учнів (Шаумаров, 1990, с. 25).

Емпіричне дослідження поглядів педагогів щодо формування уявлень про сім'ю в підлітків з інтелектуальними порушеннями здійснювалось на базі на базі КЗО «Навчально-реабілітаційний центр «Горлиця» Дніпропетровської обласної ради», Комунального закладу освіти «Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр №1» Дніпровської обласної ради, Тернопільської спеціальної загальноосвітньої школи Тернопільської міської ради для дітей, які потребують корекції розумового розвитку, Заліщицького обласного багатопрофільного навчально-реабілітаційного центру.

На запитання анкети дали відповіді 64 педагоги. Дослідження здійснювалось анонімно та індивідуально. Респонденти не були обмежені в часі. Представлені в анкеті запитання передбачали отримання відкритих та розгорнутих відповідей. Нас цікавили передусім думки, рефлексивні судження та результати педагогічного досвіду респондентів.

Респондентам було запропоновано відверто розповісти про те, чи чули вони від вихованців розповіді про своїх батьків та родину в цілому. 100 % педагогів відповіли *«так»* і пояснили, що ці розповіді були різними, не завжди позитивними: *«розповідають про стосунки між батьками, відносини з братами і сестрами, конфлікти в родині, фінансові проблеми»*; *«діляться спогадами, враженнями, отриманими під час святкування, канікул»*; *«розказують про наболіле»*; *«розповідають про свої домашні обов'язки»*; *«розказують про свої досягнення»* та інше.

На запитання про те, чи помічали педагоги, що їх вихованці наслідують поведінку та погляди на сімейне виховання своїх батьків, 94 % респондентів відповіли *«так»* і пояснили: *«учні наслідують звички батьків у побуті»*;

«реакції під час конфліктних ситуацій»; *«наслідують манеру спілкування та поведінки»*; *«переймають від батьків погляди на життя, ставлення до оточуючих людей»*. Це може свідчити про те, що підлітки досить часто згадують батьків, люблять про них розповідати, сумують за домом. Лише 6 % учителів не помічали подібного в поведінці своїх учнів та їх батьків.

Педагоги одноставні в тому, що підлітки досить рідко (31 % відповідей), або взагалі ніколи (25 %) не говорять про те, що прагнуть бути схожими на своїх батьків. Можливо, це обумовлено тим, що свідомо учні не хочуть наслідувати поведінку своїх батьків, або наявністю негативного виховного впливу, який зумовлює неприємні переживання та асоціації. Педагоги вказали, що учні аргументують це тим, що *«тато п'є»*; *«мене часто б'ють у сім'ї»*, наявністю іншого ідеалу наслідування.

44 % учнів прагнуть у майбутньому бути схожими на своїх батьків. На думку респондентів, це проявляється в тому, що *«учні постійно розповідають про своїх батьків»*; *«прагнуть, щоб майбутній чоловік був схожим на батька»*, *«вихваляються перед однокласниками родинними надбаннями»* та ін. Це може бути зумовлено наявністю позитивного впливу батьків, сприятливого сімейного середовища, здатністю дітей з інтелектуальними порушеннями до наслідування. Водночас підліткам з інтелектуальними порушеннями властивий знижений рівень критичності і тому вони не спроможні адекватно осмислити систему сімейних взаємостосунків у батьківських ролинах.

На запитання про те, чи мріють підлітки з інтелектуальними порушеннями про створення своєї сім'ї та народження дітей, 31 % педагогів відповіли *«так»*, 41 % респондентів зазначили *«так, але рідко»*, *«так, але не всі діти»*, *«так, якщо почати запитувати їх про це»*, 28 % учителів відповіли *«ні»*. Це може свідчити про те, що в більшості підлітків з інтелектуальними порушеннями є мрії, прагнення в майбутньому опанувати соціальні ролі дружити/чоловіка, батька/матері.

67 % респондентів не дали відповідь на запитання про те, які саме особливості (вікові, психічні, соціальні) дітей із інтелектуальними порушеннями впливають на формування в них уявлень про сім'ю. Можна припустити, що педагоги не зовсім орієнтуються в специфіці розвитку уявлень про майбутню сім'ю дитини з інтелектуальними порушеннями, не знають, на які аспекти слід звертати увагу під час реалізації підготовки до самостійного сімейного життя. 33 % педагогів указали, що на формування уявлень про сім'ю даної категорії учнів впливає *«наявність інтелектуального порушення»*; *«інфантильність, незрілість особистості»*; *«сирітство, проживання в*

неблагополучних сім'ях»; «навіюваність, безпорадність в окремих питаннях сімейного життя» тощо.

Усі респонденти одностайні в тому, що необхідно формувати уявлення про сім'ю в учнів з інтелектуальними порушеннями і пояснили, для чого: *«щоб учні розуміли відповідальність, яка на них покладається під час створення родини», «щоб нівелювати вплив неблагополучних родин», «для соціалізації вихованців», «бо кожна людина має право на створення сім'ї», «цим дітям потрібно роз'яснити, як це бути мамою/батьком, їх обов'язки, правила взаємовідносин».*

На запитання про те, хто має формувати уявлення про сім'ю у підлітків з інтелектуальними порушеннями, 81 % респондентів відповіли *«батьки та заклад освіти (вчителі, вихователі, психологи)»*, решта 19 % вказали, що це суто батьківська функція.

Педагогам пропонувалося дати визначення терміну *«сімейне виховання»*. Лише 39 % респондентів дали повну відповідь на запитання: *«Сімейне виховання – це система форм, методів, принципів, спрямованих на підготовку молодого покоління до створення повноцінної сім'ї, виховання дітей тощо»*. Решта, 61 %, не лише неповно дали визначення терміну, але у своїх відповідях акцентували увагу на тому, що це виключно батьківська функція: *«Сімейне виховання – це коли батьки, чи інші члени родини формують у дітей загальнолюдські моральні цінності, виховують гарні риси характеру»; «Сімейне виховання – це взаємовідносини в сім'ї, розуміння один одного»; «Сімейне виховання – це культура традиції звичаї, сімейно побутові умови і взаємодія батьків з дітьми».*

Більшість педагогів тлумачать сімейне виховання в досить вузькому та стереотипному значенні поняття, що свідчить про відсутність повного розуміння сутності та особливостей реалізації сімейного виховання

Педагоги одностайні в тому, що участь батьків дітей із порушеннями інтелектуального розвитку *«першочергова», «вирішальна», «основна»*, але разом із тим пояснюють, що не завжди батьки є гідним прикладом для наслідування і від них учні переймають *«погані звички, агресивність до оточення», «негативні прояви в поведінці, лайливі слова», «схильності до брехні, хитрощів»* та інше.

84 % респондентів цілеспрямовано проявляють батьківські риси до вихованців, зокрема: ласку, чуйність, ніжність, обійми та турботу. Свою роль педагоги оцінюють як *«допоміжну»* і пояснюють, що намагаються коригувати батьківський негативний вплив та збагачувати знання, уміння й навички дітей щодо майбутнього самостійного життя. Водночас, 56 % педагогів ніколи не

консультували батьків учнів з інтелектуальними порушеннями щодо майбутнього самостійного сімейного життя їх дітей. Це може свідчити про недостатню зацікавленість, або скептичне ставлення обох сторін щодо цієї проблеми. Педагоги зазначили, що найскладнішим для них є уникнення батьками взаємодії з фахівцями; категорична відмова слідувати рекомендаціям, прояви агресії тощо.

На запитання про те, чи потрібно готувати осіб із інтелектуальними порушеннями до створення своєї власної сім'ї, 91 % педагогів відповіли «так» і свою відповідь аргументували «бо вони вправі мати свою власну сім'ю»; «щоб вберегти цих підлітків від помилок», «щоб сім'ї, які створять діти з інтелектуальними порушеннями, були благополучними»; «потрібно, оскільки вони (діти) проживають у соціумі і мають бути повноцінними членами суспільства»; «так, тому що не маючи високих інтелектуальних можливостей, а маючи моральні, можна створити гарну родину»; «потрібно, оскільки вони (діти) все одно у відповідному віці будуть будувати стосунки з особами протилежної статі, створювати сім'ї, народжувати дітей»; «так, не гуманно їм забороняти створювати родини»; «я вважаю, що в такому разі має бути кваліфікований соціальний супровід такої сім'ї» та інші. 9 % учителів не вважають, що потрібно готувати осіб з інтелектуальними порушеннями до створення власної сім'ї і пояснюють це тим, що є ризик, що вони народять дітей з порушеннями в розвитку.

Педагоги стверджують, що вони всі здійснюють цілеспрямоване формування уявлень про майбутню сім'ю в підлітків з інтелектуальними порушеннями, але відповіді про те, які методи вони використовують, були неповними, неточними, або взагалі відсутніми в 19 % респондентів. Найпоширенішими відповідями були: «проведення бесіди»; «індивідуальні розмови»; «виховні години»; «перегляд відеоматеріалів» та інше. Такі відповіді дозволяють припустити, що педагоги недостатньо обізнані про те, яким чином потрібно формувати уявлення про сімейне життя та не надають цьому пріоритетного значення в роботі.

На запитання про те, які труднощі виникають під час підготовки підлітків до самостійного сімейного життя, педагоги відповіли: «учні повною мірою не розуміють відповідальності за створення родини та народження дітей»; «вплив недоліків батьківського виховання»; «потрібно систематично роз'яснювати окремі аспекти»; «учні не спроможні адекватно оцінювати свої побутові та матеріальні можливості»; «у більшості підлітків сімейні цінності сформовані на низькому рівні»; «в учнів формується споживацька позиція, вони чекають вказівок, допомоги»; «діти погано пристосовуються

до складних життєвих ситуацій»; «у більшості учнів немає батьків, які би могли бути достойним прикладом для наслідування» тощо.

Педагогам доступні всі можливі методи, прийоми, засоби підготовки старшокласників до самостійного сімейного життя. Основна проблема – труднощі в процесі їх реалізації, а саме: неоднозначна позиція педагогів спеціальних шкіл щодо необхідності та реальності підготовки учнів з інтелектуальними порушеннями до майбутнього самостійного сімейного життя; відсутність відповідного базису знань у респондентів щодо того, яким чином потрібно здійснювати цей напрям виховання. Педагоги апелюють до того, що формування уявлень про сім'ю – це радше батьківська функція, ніж педагогічна. Утім саме педагогічний персонал спеціального закладу освіти розуміється на особливостях психічного розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями і спроможний ефективно реалізовувати підготовку старшокласників до самостійного життя. Батьки, у свою чергу, повинні вдало доповнювати роботу педагогів, унаочнюючи її власним вдалим прикладом.

65 % респондентів переконані, що особи з легким ступенем інтелектуального порушення можуть бути хорошими сім'янинами і пояснили, що все залежить від: *«повноти уявлень про сімейне життя»; «наявності сторонньої підтримки та постійного контролю»*. Для 13 % респондентів було складно визначитися з відповіддю. 22 % скептично ставляться до успішної реалізації осіб з інтелектуальними порушеннями в самостійному сімейному житті.

25 % позитивно ставляться до народження дітей особами з інтелектуальними порушеннями і свою позицію аргументують *«вони не позбавлені цього права як і інші»*. 25 % – негативно *«через спадковість порушень»; «тому, що вони навіть про себе дбають з великими труднощами»; «є багато соціальних, матеріальних, побутових ризиків»*. 50 % не мають чіткої позиції.

Більшості педагогів складно визначитися з власною чіткою позицією щодо того, чи доречно особам з інтелектуальними порушеннями створювати свою сім'ю та народжувати дітей. Респонденти вважають негуманним подібні обмеження і водночас усвідомлюють можливі ризики. Учителі одностайні в тому, що необхідно використовувати індивідуальний підхід під час обговорення цього аспекту, оскільки з власного досвіду можуть навести приклади випускників, яким не вдалося соціалізуватись, але є й ті, які змогли забезпечити не лише себе й створену ними родину. Педагоги зауважили, що скептично ставляться до перспективи створення сімей випускниками з помірним ступенем інтелектуального порушення.

56 % респондентів не обговорювали з вихованцями інтимні аспекти в стосунках між чоловіком та жінкою. Лише 22 % пояснили, що не готові говорити на ці теми і запрошували медичних працівників або психолога для бесіди з учнями. 44 % педагогів зазначили, що обговорювали з вихованцями *«культуру поведінки між чоловіком та жінкою»*; *«питання інтимної гігієни»*; *«говорили про вагітність та хвороби, які передаються статевим шляхом»*. Вочевидь більшості педагогам складно говорити на інтимні теми. Учителі вважають, що найбільше їм заважає сором та стереотипи щодо того, що статеве життя є темою-табу.

Педагоги відмічали, що найскладніше для них – це бути педагогічно коректними та тактовними тоді, коли учні запитують про створення своєї власної сім'ї. Респонденти пояснили, що під час відповідей на запитання учнів про самотійне сімейне життя вони намагаються бути максимально обережними у висловлюваннях, тримати під контролем свої емоції, не образити дитину, не підтримувати сподівання, які з великою вірогідністю є марними. Респонденти відмітили, що не завжди знають, як реагувати, коли дитина виправдовує вчинки неблагополучних батьків.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Удосконалення процесу формування уявлень про сім'ю підлітків з інтелектуальними порушеннями має здійснюватися з урахуванням різних аспектів, одним із яких є дослідження компетентності педагогічного персоналу закладу щодо підготовки старшокласників до самотійного сімейного життя та формування комплексу необхідних для цього уявлень.

Результати дослідження свідчать, що педагоги реалізацію випускників спеціальних закладів освіти як сім'янинів вважають не менш важливою, ніж самореалізацію в будь-якій іншій соціальній або особистісній сфері. Водночас вчителі констатують, що уявлення підлітків про сімейне життя є неточними за змістом, неповними за обсягом, інфантильними, некритичними та потребують спеціального корекційного впливу.

Аналіз роботи вчителів та вихователів спеціальних закладів освіти свідчить про недостатній рівень їх готовності та компетентності здійснювати підготовку до створення власної сім'ї учнями з інтелектуальними порушеннями. Незважаючи на переважно позитивне ставлення та розуміння необхідності формування уявлень про сім'ю в підлітків, які навчаються в умовах спеціального закладу освіти, педагоги вказують, що в них немає власної одностайної позиції щодо доцільності створення сімей та народження дітей особами з інтелектуальними порушеннями. Аналіз відповідей респондентів про те, яким чином вони реалізують цей напрям

виховання, показав, що вчителі не приділяють цій проблемі достатньо уваги та не володіють належним арсеналом методів та засобів.

Учителі вважають, що значна частина відповідальності щодо підготовки дітей до самостійного сімейного життя належить їх батькам. Водночас педагоги скаржаться на недоліки сімейного виховання та майже не консультують батьків щодо вирішення сімейних питань. Установлено, що актуальною є проблема статевого виховання та просвіти в умовах інтернатного закладу, зважаючи на те, що більшість респондентів зізналися, що найскладніше їм вдається реалізовувати саме цей напрям.

Педагоги мають забезпечити випускників спеціального закладу освіти всіма необхідними уявленнями про самостійне сімейне життя. Учні мають бути обізнаними в соціально-побутових, матеріальних, сексуальних, моральних аспектах сімейного благополуччя. Реалізація цього напрямку виховання має здійснюватися цілеспрямовано та систематично. Педагогічний персонал має контактувати з родинами вихованців, консультувати їх та коригувати негативні впливи, установки батьків.

Усе вище наведене свідчить про необхідність пошуку ефективних шляхів підвищення компетентності педагогів у питаннях підготовки вихованців до самостійного сімейного життя й забезпечення учнів комплексом необхідних для цього уявлень, що і є перспективними напрямами цього дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

- Демидова, Т. А. (2003). *Особливості формування уявлень про майбутню сім'ю у старшокласників* (автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07). Київ (Demydova, T. A. (2003). *Peculiarities of forming ideas about the future family in high school students* (DSc thesis abstract). Kyiv).
- Іваненко, А. С. (2015). Основні напрямки корекційної роботи з підготовки учнів з вадами розумового розвитку до майбутнього сімейного життя. *Зб. наук. праць «Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови», 80-85* (Ivanenko, A. S. (2015). The main directions of correctional work to prepare students with intellectual disabilities for future family life. *Collection of scientific works «Education of people with special needs: ways to develop», 80-85*).
- Концепція нової української школи. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>. (The concept of a new Ukrainian school. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>).
- Миронова, С. П. (1996). *Статеве виховання у допоміжній школі*. Кам'янець-Подільський (Mironova, S. P. (1996). *Sex education in an auxiliary school*. Kamianets-Podilskyi).
- Шаумаров, Г. Б. (1990). *Социально-психологические проблемы молодой семи выпускников специальной школы для детей с задержкой психического развития* (автореф. ... дис. канд. психол. наук). Москва (Shaumarov, H. B. (1990). *Socio-psychological*

problems of seven young graduates of a special school for children with mental retardation (PhD thesis abstract). Moscow).

РЕЗЮМЕ

Валько Татьяна. Участие педагогов в формировании представлений о семье у подростков с интеллектуальными нарушениями.

В статье представлены результаты исследования участия педагогов в процессе формирования представлений о семье у подростков с интеллектуальными нарушениями. На основе анкетирования выявлено характерное доминирование влияния специального образовательного учреждения и педагогов в частности над воспитанием, которое осуществляется родителями в семье. Обосновано наличие трудностей в формировании полноценной модели семьи у подростков с интеллектуальными нарушениями. Выделены факторы, влияющие на повышение качества формирования представлений о семье данной категории учащихся.

Ключевые слова: педагоги, подростки, интеллектуальное нарушение, представление о семье, заведение специального образования.

SUMMARY

Valko Tatiana. Teachers participation in the formation of ideas about the family of adolescents with intellectual disabilities.

The article presents the results of a study of the participation of teachers in the process of forming ideas about the family in adolescents with intellectual disabilities. On the basis of the questionnaire, a characteristic predominance of the influence of a special education institution and teachers was revealed, in particular, on the upbringing carried out by parents in the family. The presence of difficulties in forming a full-fledged family model in adolescents with intellectual disabilities is substantiated. The factors influencing the quality of forming ideas about the family of this category of students are identified. The results of the study show that educators consider the realization of graduates of special education institutions as family members no less important than self-realization in any other social or personal sphere. At the same time, teachers state that adolescents' perceptions of family life are inaccurate in content, incomplete in volume, infantile, uncritical and require special corrective action. Analysis of the work of teachers and educators of special education institutions shows an insufficient level of their readiness and competence to prepare students for students with intellectual disabilities to start their own families. Despite the predominantly positive attitude and understanding of the need to form ideas about the family in adolescents studying in a special education institution, teachers point out that they do not have their own unanimous position on the feasibility of starting families and having children with intellectual disabilities. It is proved that teachers should provide graduates of a special education institution with all the necessary ideas about independent family life. Students should be aware of the socio-domestic, material, sexual, moral aspects of family well-being. The implementation of this area of education should be carried out purposefully and systematically. Teaching staff should contact the families of pupils, advise them and correct the negative influences, attitudes of parents. All of the above indicates the need to find effective ways to increase the competence of teachers in preparing students for independent family life and providing students with a set of necessary ideas, which are promising areas of this study.

Key words: teachers, adolescents, intellectual impairment, idea of the family, institution of special education.